

Rogosinsky kompleks raha ootel

Lagunev mõisakompleks, mille uhkust saab imetleda vaid baltisaksa kultuuriloolase Johann Christopp Brotze akvarellidelt, Haanja kõrgustikus kannab tänaseni Rogosinsky nime. Keegi ei tea täpselt, miks jäi mõisale vaid paarkümmend aastat siin mõisaomanikuks olnud poola vürsti Stanislaus Rogosinsky nimi, kui hilisemad valdajad, Liepsdorffid ja Glasenappid, olid omanikeks tunduvalt kauem. Kuid nimi pole ainus küsimärk selle omapärase mõisa kohal.

Kaugest ajast

Ajaloolane Olev Suuder oletab, et 1603. a mõisa omandanud Rogosinsky nimi võis kompleksile jääda kahel põhjusel: poolaka ajal ühendati mõis aga kolm väiksemat mõisat, teiseks, tema ajal valmis peaaegu ka mõisa süda. Seda, miks on ligi 400 aastat püsinud põlvest põlve just Rogosinsky nimi, ei saa me algallikate nappusel ilmselt kunagi teada.

Kultuuriloolane Brotze elas 1742.–1823. a. Tema piltidelt näeme, et häärber on pargi poolt vaadates murdkelpkatusega kahekordne hoone. Fassaadi liigendas kolmekordne keskrisaliit (risaliit — eenduv hoone), milles oli välisuks, viimase kohal aga rõdu. Häärberist paremal oli ja on ka praegu eenduv tiibhoone.

Suuder arvab, et toetudes stiilile ja samasuguste välisilmete-ga hoonete võrdlemisele Rogosinsky häärberiga, et Brotze kujutatud häärber valmis 18. sajandi keskel. Tiibhoone aga ehitati uue häärberi ehituse ajal vaid ümber. Esimene, pisike mõis, milles tõenäoliselt elas ka poolakast vürst, võis selleks ajaks olla väga amortiseerunud. Mõisaajaloolase Juhan Maiste teada oli enamik siinsetest mõi-

sahoonetest 1627. a purustatud.

Sageli räägitakse Rogosinsky kyst kui mõisakastellist, kuna selle õu on ümbritsetud neljast küljest katkematu müüri-ga. Kastell on aga kaitseehitis, kindlustatud mõis. Kas kõnealune on just kastell, on küsitav, pigem on ta ringmüüri-ga ümbritsetud mõis. Ju taheti piiriäärse asukoha tõttu ennast pisutki kindlustada. Küll on aga kastell Haapsalu piiskoplinnus.

Mõis vaid väljast

Ja sedagi vaid seetõttu, et vastu vaatavad vanad müürid. Hoonete armetust näeb igal sammul: pea- ja tiibhoone seintes on praod, kõrvahoone katused on katki, paar hooneosa ootab katust...

18. sajandi keskel valminud häärber, kuhu pääses nii õue kui ka pargi poolt, ehitati millegipärast läinud sajandil ümber. Põhjused ei ole teada. Täna-ses häärberis ei tunneta mõisale omast suursugusust ja avarust. Suuder ütleb õieti, et „järele on jäänud tavaline lame hoone-mass.” Vaid kunagine peosaal, mida kool kasutab võimlana, on kõrge. Saali ühes otsas on parandatud kahhelahi, mis veidi mõisa-aegu meenutab, aegu, mil võis saalist rõdule astuda ja läbi

MÕISAD VÕRUMAAL

pargipuude järve imetleda.

Praegune, ansamblisse sobimatu väravatorn pärineb 19. sajandi lõpust. Tiibhoones, kus kuni 1987. a asus sovhoosikon-tor, on kunagise söökla põrand mädanenud, mitme ruumi laed on kukkumiseelses seisus. Ruusmäe Põhikooli direktor Kalev Kalkun meenutab 1988. aastat: „Siis räägiti palju suurtest restaureerimistöödest. Kool pidi mujale kolima. Tehniline projekt oli olemas. Järgmisel aastal läks töö käima. Aseri kiviga, millest paljud on tänaseks purunenud, kaeti lõunatiiva mitmed hooned. Kuid 1992. a selgus ootamatult, et raha ei saa enam kusagilt. Nii jäi alustatu katki ja ootama paremaid aegu.”

Paremaid aegu Ruusmäele enam ei tule. Ehk olid mõisa-kompleksi kapitaalremondiks paremad ajad just sotsialismi-aastad, kui nutikad juhid oskasid selleks raha kaubelda. Ruusmäe sovhoosi ja kooli tollased juhid jäid oma suurte plaanide-ga liiga hiljaks.

Leen Kullman ja Tiit Vähi

Mõlemad on, küll erineval viisil, teeninud punast võimu ning mõlemad on viibinud, samuti erinevatel põhjustel, Rogosinsky mõisas.

1983. a ilmunud Elmar Partsi koostatud aja ideoloogiat jälgiv brošüürike „Leeni rada” annab Leenist teada, et „regulaarselt

Kalev Kalkun on kooli eesotsas 1992. aastast.

JOOSEP AADER

saatis ta keskusse teateid 11. oktoobrist 1942. a kuni 1. jaanuarini 1943. a”. Siis ta reedetud, vangistatud ja toodud Rogosinsky mõisa ootama edasisaatmist. Punavõimu teeninud luuraja istunud tiibhoone soklikorru-sel võlvid, kuid trellitatud kamb-ris. Täna on ruumi lagi väga varisemisohlik.

Ekspeaminister, endise Valga Autobaasi NLKP liikmest direktor Tiit Vähi on pool aastat õppinud Ruusmäe koolis. Kalev Kalkun näitab 1955. a klassi-päevikut, kus Tiit Vähi nime järel hinneteks 4 ja 5. Mullu käis Tiit Vähi, siis veel riigi kolmas mees, oma Võrumaa visiidi ajal ka Ruusmäel. Võibolla oli see nostalgia, sest miljonid, mida mõisakompleks, eelkõige alates 1934. a koolina töötav häärber, vajab, tulema ju ei hakanud.

Kompleks ootab miljoneid

Haanja abivallavanem Uno Kangro ütleb, et täna saaks veel hakkama kuni 10 miljoniga. Summa suureneb iga aastaga.

Ilmselt veel sada aastat tagasi oli mõisaõu horisontaalne. Mil-lalgi, tõenäoline, et majandi ajal, veetud häärberi ja tiibhoone ette kruusa. Muist sellest satus koos vihmaveega kogu-

miskaevu ning lõpuks kaev ummistus. Seetõttu hakkas vesi jooksmas häärberi alla ja vii-man tasapisi vajuma. Uno Kangro sõnul eraldanud muin-suskaitseamet mullu sadevete ärajuhtimistrassi ehitamiseks 150 000 krooni. „Ehitusfirma Endor tegi läinud aastal trassi valmis. Lõpliku vajumise pea-tab tugiseina valmimine.”

Kooli direktor Kalev Kalkun näeb tugiseina peahoone nurgast tiibhooneni. „Sinna tuleks hooned ühendav ja korruseid läbiv koridor.”

Kuid raha tuleb pealinnast ilmselt kaugemale arhitektuurimälestisele väga vaevaliselt. „Pool miljonit saame muinsus-kaitsest, samapalju kohalikust RIPist, 400 000 krooni laenab vald,” loetleb Kangro tänavu kompleksi renoveerimiseks saadavaid summasid. „Tänavu ei saa me ei haridus- ega ka kultuuriministeeriumilt sentigi.”

Kangro sõnul jätkab valla-valitsus Rogosinsky kompleksi raha otsimist. „Mõisaan-sambel on sealse piirkonna süda ja kui sealt kaob elu, läheb sama teed kogu küla. Elu kestmajää-mise nimel peab kompleksi renoveerima,” on Kangro kindel seisukoht.

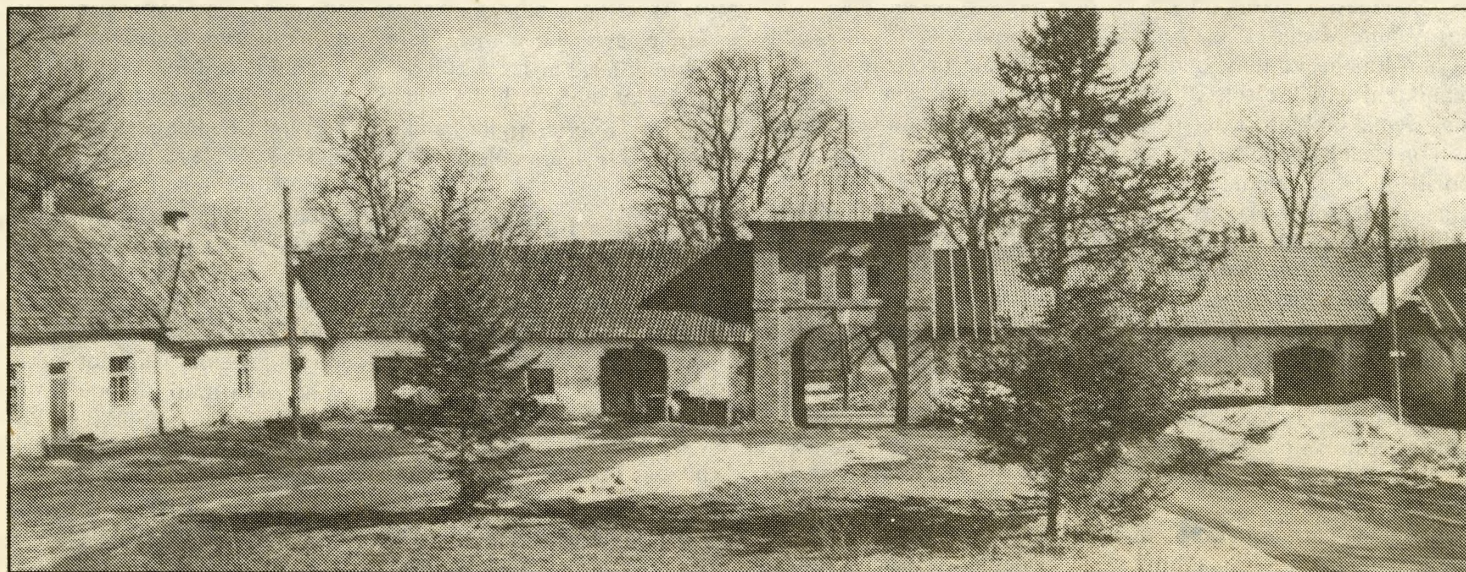
Kooli direktor lisab, et juba eeloleval suvel avab Ruusmäe Koolimuseumi Selts kellator-nis paikkonna kultuuri tutvusta-va ekspositsiooni. Vald toetab seda sammu. „Renoveeritud tiibhoonesse tuleks arvuti- ja käsitööklass, samuti olmeosa. Lõunatiiva katust ootavasse ossa aga internaat,” räägib Kalev Kalkun aastast, mille numbrit ei julge siinkirjutaja temalt mitte küsidagi. Tuleks see aasta ainult kiiremini! Aga üks on direktoril teada küll: „Mõisa viimastelt omanikelt abi ei tule. Siit noorte meestena läinud Glasenappid on surnud, nende lastel pole Rogosinskyga midagi pistmist ja nemad rahaga selle renoveerimist ei toeta.”

MARI-ANNE LEHT

Mõisahoones asub praegu Ruusmäe koolimaja.

JOOSEP AADER

Niisugune näib mõisaõu häärberi trepilt.

JOOSEP AADER